

Een mondiale strategie

Over de noodzakelijke samenwerking tussen sociale bewegingen

Jan De Smedt

Coördinator Animatiedienst Wereldsolidariteit

De wederzijdse afhankelijkheid van Noord en Zuid op sociaal en ecologisch vlak wordt elke dag groter. Hoewel het verschil in rijkdom tussen industrielanden en ontwikkelingslanden globaal genomen nooit zo groot was als vandaag, worstelen vele bewoners van deze planeet fundamenteel met dezelfde problemen. De werkloosheid is, zoals geweten, niet alleen een zorg voor vele Belgen en Nederlanders, het is evenzeer een gesel voor burgers in Oost-Europa of in de Derde Wereld. Inzake milieu kan zelfs de rijkste wereldburger niet ontsnappen aan de schadelijke gevolgen van het gat in de ozonlaag. Na UNCED zal niemand meer betwisten dat de problemen van milieu en ontwikkeling nauw met elkaar verbonden zijn. In veel Derde Wereldlanden is armoede het belangrijkste milieuprobleem. Op wereldvlak bestaat er dus naast een geografische ook een sectoriële afhankelijkheid, meer bepaald wat betreft de oplossing van het milieu- en het ontwikkelingsvraagstuk.

De vraag stelt zich vandaag of de ongebreidelde ontwikkeling van de vrije markt een oplossing voor deze problemen dichterbij brengt. Het ziet er naar uit van niet. Integendeel, de tijds-horizon van de vrije markt is beperkt. De mondialisering van de economie gaat overal ter wereld gepaard met een groeiende concurrentie tussen bedrijven en landen ten koste van mens en milieu. De 'Groep van Lissabon' spreekt van een competitie-ideologie (*Limits to Competition*). Werknemers worden steeds vaker geconfronteerd met de 'keuze' tussen aanpassing van lonen en arbeidsvoorwaarden in de richting van een mondiaal gemiddelde of werkloos worden. In sommige gevallen is er sprake van delocalisatie, het vertrek van hun bedrijf naar landen waar lo-

nen en milieunormen een stuk lager liggen. Maar ook in deze lagere loonlanden zien de werknemers dikwijls de vruchten van de economische groei aan hun neus voorbijgaan. De mondialisering van de economie die sinds de val van de Berlijnse muur en de economische liberalisering van China een enorme vlucht neemt, voedt een neerwaartse spiraal op sociaal en milieuvlak. De verovering van exportmarkten met als wapens het niet (meer) respecteren van sociale en milieunormen kent vandaag zo'n omvang dat we eerder met een revolutie dan met een evolutie te maken hebben.

Opteren we voor een duurzame ontwikkeling, dan bevat de inspirerende slogan 'think globally, act locally' vandaag nog slechts een halve of minstens een onvolledige waarheid. Daarom is het van belang dat sociale bewegingen niet alleen mondiaal denken maar ook mondiaal handelen en bovendien de krachten gaan bundelen in *allianties*. Hoewel het vandaag soms nog anders uitpakt, zijn zij zeker op lange termijn elkaars onmisbare bondgenoten. Men kan zeggen dat duurzame ontwikkeling een drievoudige keuze impliceert: sociaal-economisch en ecologisch, politiek, en cultureel. Het is belangrijk dat precies op deze drie terreinen de sociale bewegingen meer reflecteren over een gemeenschappelijke strategie.

Sociaal-economische en -ecologische keuze

Economische groei is vooral gericht op meer produktie en winst en gaat niet vanzelf gepaard met sociale en ecologische ontwikkeling. Indien de industrielanden niet meer werk maken van een democratisch verdeelde wereldwelvaart worden de Derde Wereldlanden verplicht hun milieu

verder te vernietigen om hun schulden af te betalen. Vooral voor de armoedebestrijding in de landen van het Zuiden is economische groei nodig. Maar in het licht van de vermelde mondialisering is het van belang dat deze economische groei voortaan maatschappelijk gekaderd wordt. De vermelde 'Groep van Lissabon' pleitte in dat verband onlangs nog voor een nieuw 'sociaal contract', wereldwijd of op regionaal vlak, naar analogie van wat de staat in de 19de eeuw op nationaal vlak realiseerde.

Er is op wereldvlak duidelijk behoefte aan 'minimumniveaus' op vlak van sociale en milieu-bescherming. Op sociaal vlak betekent dat de vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen, het verbod op dwangarbeid, op kinderarbeid en op discriminatie. Op ecologisch vlak zijn dat kwaliteitsnormen waarbij vertrokken wordt van een rechtvaardig gebruik van het mondiale milieu. Sociale en milieu-clausules kunnen in dat verband als beleidsinstrument op steeds meer politieke steun rekenen. De afsluiting van de GATT-onderhandelingen heeft enige beweging in dit dossier gebracht. Milieu- en arbeidersbeweging kunnen terzake kennis en ervaring uitwisselen om te verzekeren dat clausules bijdragen tot duurzame ontwikkeling en niet tot protectionisme. Daarom is het belangrijk dat het ten eerste gaat om basisnormen die, ten tweede in multilateraal verband worden overlegd, zoals bijvoorbeeld reeds gebeurt in de Internationale Arbeidsorganisatie, en die ten derde van een objectieve toepassing verzekerd worden; wat dus een multilateraal kader en een soort arbitragehof veronderstelt. Daarbij zijn positieve clausules te verkiezen in de zin dat landen die inspanningen doen om de basisnormen te bereiken op financiële en technische ondersteuning moeten kunnen rekenen. Opvallend in de discussie over sociale clausules is dat op dit ogenblik een deel van de Belgische Derde Wereldebeweging niet op dezelfde lijn zit als de arbeidersbeweging en blijk geeft van een elitaire opstelling.

Politieke keuze

Het realiseren van een duurzame ontwikkeling vergt een overheid die regulerend optreedt en wettelijke basisnormen vastlegt. Het volstaat

niet consumenten of bedrijven te responsabiliseren via bv. kwaliteitslabels, gedragscodes en CAO's. Onze eigen sociale geschiedenis heeft ons terzake wijzer gemaakt. Wil men afwentelingsgedrag voorkomen, dan is er nood aan een actieve overheid die vrijbuiters aanpakt. Beleidsinstrumenten hoeven zeker niet alleen uit controlemaatregelen te bestaan, maar kunnen gaan van beïnvloeding door sensibilisering, via financiële stimulansen van producenten en consumenten tot normen en verbodsbepalingen.

De mondialisering van de economie toont het democratisch deficit op sociaal en milieuvlak aan. Als tegenmacht voor internationale organisaties zoals het IMF en de Wereldbank, die zich met financiële evenwichten bezighouden, bestaat er behoefte aan een dynamische sociale en ecologische tegenhanger. Organisaties zoals bijvoorbeeld de IAO, UNEP en UNDP hebben op dit ogenblik nog te weinig impact. Ze werken ook te weinig samen. Misschien moet er een tweede 'veiligheidsraad' opgericht worden die zich bekommert om de problemen van armoede, tewerkstelling en milieu.

Wat de Derde Wereldlanden betreft stellen we een merkwaardige contradictie vast in het beleid van de Wereldbank en het IMF. In het kader van 'structurele aanpassingsprogramma's' verplichten zij landen om hun overheidsapparaat af te bouwen zodat de beste experts wegtrekken, maar tegelijk klagen zij over het gebrek aan capaciteit van deze overheden. Daarom moeten de internationale financiële organisaties verplicht worden een beleidsdialoog te ontwikkelen met sociale bewegingen in de Derde Wereld. De praktijk is dat zij meestal nog te veel modeloplossingen vanuit hun kantoren in Washington uitwerken.

Anderzijds bestaat er ook nood aan sterke regionale en internationale sociale en milieubewegingen. Ze vormen de hoeksteen van een maatschappij die niet gedomineerd wil worden door economische en politieke machten. Het is in dit verband positief dat UNCED heeft bijgedragen tot de internationale erkenning van niet-gouvernementele milieu- en ontwikkelingsorganisaties. Ook in ons land werden deze organisaties opgenomen in de nieuw opgerichte Natio-

nale Raad voor Duurzame Ontwikkeling.

Culturele keuze

De internationalisering van de vrije markteconomie en de ermee samenhangende verspreiding van een zekere 'American way of life' dragen op dit ogenblik bij tot een etnische reactie van mensen en volkeren op zoek naar het behoud van een identiteit. Ook hier kunnen we spreken van een neerwaartse (culturele) spiraal. Migranten en vluchtelingen worden nog wel gedoogd maar niet meer aanvaard, laat staan gewaardeerd. Ze worden steeds meer als een bedreiging gezien. Blijkbaar hebben sommigen na de val van de Berlijnse muur nood aan een nieuw vijandbeeld. Het is dan ook geen toeval dat beleidsmakers een groeiende aandacht voor nationale en internationale veiligheid aan de dag leggen. *Humanitaire interventies zijn spectaculair* en krijgen weerklank in de media. Maar ze zijn dikwijls het gevolg van een tekort aan duurzame ontwikkeling en gaan dikwijls ook ten koste van de budgetten voor structurele ontwikkelings-samenwerking. Voorkomen is ook hier beter dan genezen.

Sociale bewegingen moeten een sensibiliserende rol vervullen. Ze kunnen er toe bijdragen dat de publieke opinie een grotere wereld niet ziet als een bedreiging maar als een kans. Tegelijk is het van belang dat ze aan de overheid maatschappelijke opties voorstellen die meer tegemoet komen aan de belangen en verwachtingen van de bevolking en minder aan deze van de vrije markt en het internationale bedrijfsleven.

Evenzo kunnen sociale bewegingen een belangrijke rol spelen in de sensibilisering van hun leden en de publieke opinie voor een rechtvaardige verdeling van de mondiale milieu-gebruiksruimte en de daarmee samenhangende duurzame leef- en produktiestijl. Bijvoorbeeld met de slogan 'minder werken om met z'n allen beter te leven', zoals de KWB lanceerde. Het 20 % rijke

deel van de wereldbevolking consumeert bijna 80 % van alle grondstoffen en energie. Als we ermee akkoord gaan dat elke wereldbewoner in beginsel recht heeft op een gelijk aandeel, dan is het wel duidelijk dat zich hier een ethisch probleem stelt. Spijtig genoeg heeft de overheid bij de invoering van de ecotax een kans laten voorbijgaan om de band te leggen met de internationale milieu- en ontwikkelingsproblematiek. Het is de taak van sociale bewegingen om dit aan te klagen, zoals het ACW destijds ook gedaan heeft.

Allianties tussen sociale bewegingen

Tenslotte nog drie slotbeschouwingen over de samenwerking tussen sociale bewegingen.

Eén: hun belangen kunnen botsen. Zo kan bijvoorbeeld het beginsel dat 'de breedste schouders de zwaarste lasten dragen', dat de arbeidersbeweging verdedigt, haaks staan op het beginsel 'de vervuiler betaalt', dat de milieubeweging verdedigt. Juist daarom is overleg belangrijk.

Twee: er groeien steeds meer samenwerkingsverbanden en platformen. Het is belangrijk dat het geen topstructuren worden die het democratisch deficit voeden i.p.v. voorkomen.

Drie: alle sociale bewegingen hebben het vandaag moeilijker om hun achterban te mobiliseren. Vroeger waren bewegingen die de emancipatie- en participatie-dimensie benadrukten succesvoller. Vandaag blijkt eerder de voorkeur te gaan naar het centraal stellen van de persoonlijke vaardigheden en de integratiedimensie; het zich thuis voelen in de groep. Alle sociale bewegingen moeten er op te letten dat zijzelf, of hun samenwerkingsverbanden, niet herleid worden tot bureaus van experts, technici of ontwikkelingsprojecten. Het is op de eerste plaats belangrijk dat zij sociale bewegingen blijven, kanalen waarlangs mensen kunnen formuleren wat hun aspiraties en dromen zijn van wat we, met respect voor alle samenlevingen en culturen, 'a good life' zouden kunnen noemen.